הלכה · משנה תורה · מפרשים · קובץ על היד החזקה · ספר זמנים

קובץ על היד החזקה על משנה תורה, הלכות חמץ ומצה

רבי נחום טרייביטש

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

קובץ על היד החזקה על משנה תורה, הלכות חמץ ומצה

רבי נחום טרייביטש

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/קובץ-על-היד-החזקה-על-משנה-תורה-הלכות-חמץ-ומצה/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה 38-202611161422v של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה א 4
הלכה ב 4
הלכה ג 4
הלכה ו 5
הלכה ז 5
הלכה י 6
פרק ב 6
הלכה ב 6
הלכה ו 7
הלכה ח 8
הלכה טו 8
הלכה יז 9
הלכה יח 10
פרק ג 10
הלכה א 10
הלכה ג 10
הלכה ד 10
הלכה ה 10
הלכה ח 11
הלכה יא 11
פרק ד 14
הלכה א 14
הלכה ג 15
הלכה ה 16
הלכה יב 16
פרק ה 16
הלכה ב 16
הלכה ח 17
הלכה ט 18
הלכה י 18
הלכה יג 18
הלכה יט 19
הלכה כג 19
פרק ו 19
הלכה א 19
הלכה ב 20
הלכה ג 20
הלכה ה 20
הלכה ח 20
הלכה יב 20
פרק ז 21
הלכה ח 21
הלכה ט 21
הלכה יא 21
הלכה יג 21
פרק ח 22
הלכה א 22
הלכה ב 23
הלכה ו 23
הלכה י 23
הלכה יג 23

פרק א

הלכה א

ואחד הממחה ושותה. עי' מ"ש בפ"ו מהל' יסודי התורה במה דמשמע בתוס' חולין דף ק"כ אע"ג דבעלמא שתייה בכלל אכילה ה"מ בשתייה אבל הכא דלאו מילי דשתייה לאו בכלל אכילה היא ואצטריך נפש. ובת"ח הבין כמ"ש לעיל משום דהוי שלא כדרך הנאתן ואפשר שגם בתוס' פסחים דף כ"א ד"ה כ"מ במה דקשיא להו א"כ יהיה הנהנה מחמץ בפסח בכרת מקשין התלמידים אמאי לא תירצו התוס' מדאצטריך נפש לרבות את השותה ולפי הבנת ת"ח מיושב דנפש איצטריך לממחה ולא הוי כדרך אכילתן, ועוד אפשר לומר ע"פ מ"ש התוס' בחולין ד"ה חלב דלריה"ג ע"כ נפש דגבי חלב אתי לדרשא אחרינא א"כ גם בחמץ י"ל כן ועי' לח"מ (ועי' מ"ש בזה בס"ד פי"ד מהל' מאכלות אסורות ה"ט):

הלכה ב

החמץ בפסח וכו'. עמ"ש בש"י בסוגיא. ומ"ש רבינו דרשא דחזקיה י"ל דדעת רבינו דאפילו לכלבים של הפקר אסור ליתן החמץ. גם י"ל משום דרבינו ס"ל דרשא דלא יאכל מיניה מרבינן ח"ש כמבואר בהל' ז' א"כ מש"ה כ' רבינו דרשא דחזקיה דגם בהנאה אסור ח"ש ובשאר איסורי הנאה צ"ע אי אסור מה"ת ליהנות בח"ש אם ילפי' מכל דגבי חלב, א"נ י"ל משום דסד"א דדרשי' מלך שלך יהא כדדריש ריה"ג דף כ"ב מש"ה אע"ג דבעלמא קיי"ל כר"א הכא אצטריך למכתב לא יאכל דה"א כריה"ג:

הלכה ג

אא"כ קנה חמץ בפסח. כתב הר"ן במס' ע"ז ר"פ כל הצלמים מכאן לחמץ בפסח של עכו"ם שאפשר ישראל לזכות בו הוי חמץ של ישראל ואסור לעולם ע"ש היטב. וצ"ע על הנב"י מהד"ק או"ח סי' י"ט שנעלם ממנו לפי שעתו דברי הר"ן. והתוס' כ' פסחים דף כ"ט ע"ב סד"ה רב אשי בשם ר"י להוכיח שהמשהה חמץ בפסח ודעתו לבערו אינו עובר דאל"כ אכתי מעל לר"י דמיד כשיפדה אותו הוא שלו ע"ש וזה הוא נגד שיטת רבינו עי' מל"מ ורבינו סמך על התוס' שהביא הה"מ אלא דקצת צריך טעם וסברא במאי פליגי התוס' ורבינו. והנה אם אמרי' דעובר על ב"י בי"ד אז יש מקום לומר דהוי לאו הנל"ע משא"כ אי אמרי' דא"ע בב"י כ"א בפסח ובי"ד אין כאן כ"א עשה דתשביתו אין סברא כלל לומר דעשה זו באה לתקן הלאו דהרי בי"ד אכתי אינו אלא עשה ואין זה דומה לשאר לאו הניתק לעשה דהרי גם בשלוח הקן סבר תלמודא סוף חולין שלח מעיקרא משמע

ולא הוי לאו הניתק לעשה אליבא דר"י ורבנן לא ס"ל כן משום דבהדי לאו כתיב משא"כ עשה דתשביתו דאינה מפורשת בתורה כ"א בי"ד ובשאר הימים אנו למידין אותו מי"ד וכיון דעשה גופא דכתיב ביום י"ד לא ניתק לתקן הלאו אין אנו יכולים למידן לשאר הימים שיהיה מינתק הלאו. ודבר זה אי עובר בב"י בי"ד נתבאר בדברי רבינו פ"ג ה"ח לפי הבנת הה"מ גם רבינו סובר דא"ע על ב"י ומש"ה לא הוי לאו הנל"ע והוכיח רבינו זאת מהסוגיא ביצה דף ז' דמחלוקת דב"ש וב"ה לענין ב"י וסובר רבינו דב"י איכא בח"ש וקשה ליה מאי נפ"מ במחלוקתם א"ו דלענין מלקות נ"מ דלא הוי לאו הניתק לעשה ומשכחת לה דלוקה כמ"ש רבינו בקנה ועמ"ש בזה הל' ז' ובפ"ג ה"ח. ועי' מ"ש בפ"ח מהל' לולב הל' א':

הלכה ו

לוקה ואין בו כרת שנאמר כל מחמצת. עי' הה"מ מה שהקשה דהרי חלב ודם אין שום מקרא לתערובתן. וכתב הכנה"ג בשם הרלנ"ח סי' י"ז ונראה דדוקא בשאר איסורין דאיסורן איסור עולם איכא למימר דל"צ קרא לתערובתן אמנם בחמץ דהיה לו שעת הכושר ע"ש. וכ"ז לפי הבנת הה"מ בדברי רבינו ועי' בכ"מ מה שהאריך כאן לפרש דברי הטור סי' תמ"ב מה שהבין בדברי רבינו ויראה מדבריו דלית ליה סברת הרלנ"ח. ועפי"ז י"ל לפמ"ש רבינו בהל' ה' שלא קנסו ואסרו אלא בחמץ עצמו אבל לא בתערובת דמשמע אפילו בפחות מששים מדסתם דבריו וזה ניחא ומסתבר לפי סברת הרלנ"ח דאי לא גילה קרא לא הוה אסרינן תערובת כלל אפילו בכזית בכדא"פ אפילו בפסח ושפיר אין לנו לקנוס כלל בתערובת ולא בעינן ששים משא"כ לפ"מ שהבין הטור שאין חילוק בין חמץ לשאר איסורים לענין תערובת בפסח אז יש מקום וסברא לומר דעכ"פ בעינן בתערובת ששים. ועפ"ד יש מקום ליישב כל הקושיות שהקשה המג"א בסי' תמ"ז אות מ"ד דוק ותשכח:

הלכה ז

שנאמר לא יאכל. הכ"מ תמה מ"ש משאר איסורין ומהרלנ"ח כתב שם דאיסור חמץ לא דמי לחלב משום דחלב אסור לעולם ולא היה לו שעת היתר משא"כ בחמץ ולכן הוצרך פסוק בפ"ע ע"ש, וכה"ג כתב באס"ז למס' ב"מ דף נ"ג ע"א ד"ה ואסורין לזרים לפרש מה דאמר בירושלמי דאצטריך לאשמועינן גבי מעשר משום פחות מכשיעור דמ"ש מכל איסורין שבתורה. וכתב משום דמרבינן כל חלב י"ל דבעינן דומיא דחלב דאיסורו שוה בכל ע"ש, ולפי"ז יש לדון דדעת רבינו אם ח"ש אסור מה"ת לענין שהייה דלא גלי לן קרא וכ"כ בצל"ח פסחים דף כ"ט דדעת רבינו דב"י ליכא שום איסור בפחות מכזית ובזה

מיושב שיטת רבינו דלא ס"ל דב"י הוא לאו הניתק לעשה א"כ מה יענה להוכחת התוס' ואם סובר רבינו דליכא איסור בפחות מכזית א"כ שפיר משכחת מעילה ולא עבר על ב"י ודו"ק:

הלכה י

האוכל בשעה ו'. עי' לח"מ ואפשר לומר דנקיט אוכל מילתא דפסיקא משא"כ נהנה יש מקום לומר בשל נכרים בשעה ו' לא לקי ועמ"ש בזה בש"י דף ז' ד"ה בתוך הפסח בשם הריב"ש:

פרק ב

הלכה ב

ומה היא השבתה כו'. רבינו סובר כפירש"י פסחים דף ד' ע"ב מדכתיב תשביתו ולא כתיב תבערו אלמא השבתה בלב הוא ובתוס' ד"ה מדאורייתא מקשה דהא ר"ע ס"ל השבתה הבערה היא ועוד דתשביתו ילפינן מאך חלק שהוא משש שעות ולמעלה ולאחר איסורו לא מהני ביטול ע"ש. ובמג"ש כ' ליישב קושיא ראשונה שהרי לא כתב רש"י אלמא השבתה בלב היא דהוי משמע דאין השבתה אלא בלב אלא הכי כ' השבתה בלב השבתה היא ור"ל שגם בלב הוי השבתה ולעולם ביעור ממש כ"ש דהוי השבתה גמורה א"כ שפיר קאמר רחמנא תשביתו בכ"ד שאתה יכול להשבית או בלב ואם לא השבית בלב תשביתו ממש ואין מקרא יוצא מידי פשוטו משא"כ אי הוה כתב תבערו אין פירושו כ"א ביעור ממש ע"ש, ולקושיא השניה האריך שם לומר דפי' הקרא דצריך לבער קודם ז'. ולי צ"ע די"ל דגם לאחר זמן איסורו מה"ת מהני ביטול דהא עיקר הטעם דלא יכול לבטל לאח"ז איסורו משום דחמץ אינו ברשותו ש"א ועשאו הכתוב כאילו הם ברשותו לא מבעיא אי הפי' הוא משום שעובר בב"י הא לשיטת רוב הפוסקים בע"פ אינו עובר ואפילו לפי הטעם משום דאסור בהנאה ואין לו זכות בו הא לפי מ"ש הר"ן במס' ע"ז הבאתיו בפ"ק הל' ג' כיון דשייך בו קנין א"כ יש לו צד זכות ויכול לבטל ואע"ג דהר"ן לא כתב כ"א בחמץ של נכרים מ"מ גם בחמץ של ישראל אין אסור אחה"פ כ"א משום קנס. הן אמת דלר"י דחמץ שעבר עליו הפסח אסור מה"ת בין של ישראל בין של נכרים א"כ לא שייך סברת הר"ן ולא מהני ביטול משא"כ לדידן דקיי"ל כר"ש א"כ י"ל דמה"ת מהני ביטול גם לאח"ז איסורו אלא דרבנן החמירו דלא מהני ביטול לאח"ז איסורו ולפי"ז מיושב קושית התוס' על רש"י ורבינו דאפשר דדעת רש"י ורבינו דמה"ת מהני ביטול גם לאח"ז איסורו והכי משמע נמי בגמ' דהא לס"ד דמקשה שם בסוגיא ולבתר איסורו לא

מצי מבטיל ליה והתניא וכו' ולכאורה קשה איך עלה על דעתו דיכול לבטל א"ו כמ"ש והא דמסיק בגמ' דלאחר זמן איסורו לא מצי מבטיל ליה היינו מדרבנן כי היכי דלא לשוויי פלוגתא רחוקה לס"ד ולמסקנא ואע"ג דאר"י אמר רב הבודק צריך שיבטל גזירה דלמא משכח לה בתר איסורא ואס"ד דמה"ת מותר הוי גזירה בדרבנן מ"מ י"ל חדא דרב לטעמיה דסובר כר"י דחמץ אסור לאחר הפסח ולא שייך סברת הר"ן ועוד די"ל דגבי חמץ החמירו בכל ענין. ועיין ברמב"ם פ"ג הל' ח' יראה מרהיטת לשון רבינו דמה"ת אינו יכול לבטל צ"ל כמ"ש מג"ש. ודע שבס' קצה"ח סימן רס"ב כ' להעיר לפמ"ש הב"י ביו"ד סי' של"א על דברי רבינו שכ' בפ"א מהל' תרומות התורם שלא מרשות וכו' אם אמר בעה"ב כלך אצל יפות תרומתו תרומה והוא נגד הסוגיא דא"מ וסמך עצמו על סוגיא דקידושין נ"ב גבי האי סרסיא דקדיש בפרוזמא דשכרא ע"ש והטעם משום דמצוה שאני משום דמסתמא ניחא ליה מעיקרא וכתב שם דמזה יש ללמוד באחד ששכח מחמת אונס לבטל חמצו בע"פ קודם שש ואחר שש נזכר וביטל חמצו דמותר בהנאה אחה"פ כיון שעכשיו ביטל אמרינן מעיקרא ניחא ליה וסוגיא דפסחים היה יושב בבה"מ ונזכר וכו' דחויה היא כמו הך סוגיא דאלו מציאות והביא ראיה שם מהא דאמרי' עירובין דף ע"א בביטול רשות משחשיכה דמהני לב"ה וטעמא כמ"ש רש"י כ"ה דאמרינן בכלך אצל יפות מדהשתא ניחא ליה מעיקרא נמי ניחא ליה וביטול רשות נמי מעיקרא ניחא ליה אלא דשכח וסיים שם חלילה להקל בזה ולא כתב אלא לסניף ביש שם הרבה צדדי היתרים, ובאמת דבריו תמוהים מאוד דאין זה דומה כלל להך דקדיש בפרוזמא וכו' ולמי שתרם דשם המעשה נעשה כבר אלא דלא ידענא אי בשעת מעשה ניחא ליה לבעה"ב אמרינן דגבי מצוה שאני ומסתמא כיון דהשתא ניחא ליה מעיקרא נמי ניחא ליה משא"כ למי ששכח לבטל דלא נעשה מקודם המעשה כלל לא אמרינן כיון דעביד השתא נעשה כמי שעשה למפרע, והא דכתב ראיה מעירוב ג"כ י"ל כה"ג דשם עכ"פ הם עבדו מעשה ומדהשתא ניחא ליה בעירובין אמרינן דלמפרע ניחא ליה ולא עוד אלא דהריטב"א בעירובין כ' שם אע"ג דלפי הסוגיא דא"מ לא אמרינן כלך אצל יפות אלא בשעשאו שליח לגבי ע"ח דרבנן די לנו בגילוי דעתא דהשתא א"כ לענ"ד אין לצרף היתר זה כלל אפילו לסניף בעלמא ואין להאריך ועמ"ש בס"ד פ"א מהל' תרומות. ועיין בש"י ריש פסחים מ"ש ליישב דברי הכלבו:

הלכה ו

חורי הבית העליונים וכו'. לא כתב רבינו שיעורא דעליונים משמע כדעת הטור סימן תל"ג דעד מקום שאין יד אדם מגעת והוא דלא כהירושלמי ועמ"ש בש"י:

הלכה ח

וכן אם ראה עכבר. כתב בח"י סי' תל"ח דאין חילוק אפילו בככר קטן שיוכל עכבר לאוכלו אפ"ה לא תלינן לקולא דאין ספק מוציא מידי ודאי ועיין מל"מ ובתוס' פסחים דף ט' ע"א לחד תירוצא בדרבנן אמרינן ספק מוציא מידי ודאי ומתני' בלא ביטל איירי אבל מדברי רש"י יראה שם במ"ש דבדרבנן סמכינן על חזקת חבר משמע דוקא משום חזקת חבר אבל בלא"ה אין ספק מוציא מידי ודאי גם בדרבנן ורש"י לטעמיה לפמ"ש המהרש"ל בסוגיא דמפרש ויוצא בשיירא דעל חמץ שאינו ידוע אינו עובר מה"ת ונסתר תירוץ התוס' וכ"מ ג"כ בגמרא דלפי שיטת התוס' קשיא אמאי לא אוקמי הך ברייתא דהניח מגורה מליאה פירות בתרומה בזה"ז ועיין יבמות דף פ"ב דמוקמי סתמא דמתני' בתרומה בזה"ז ועיין ביו"ד סי' קפ"ד סעיף י"א ואם שהתה אחר וסת שיעור שתספור ותטבול א"צ לשאול והיינו משום דהוי ספק ראתה ס' טבלה כדאמרינן נדה דף ט"ו וגרסינן בירושלמי פ"ב דנדה דלמא לא טבלה ומשני ר"ח דטבילה בזמנה מצוה ומביאו הטור יו"ד סי' קצ"ז משמע אי לאו טבילה בזמנה מצוה לא מיחשב לספק ומקשה שם א"כ אנן דקיי"ל טבילה בזמנה לאו מצוה למה בא עליה בלתי שאלה עיין בס' סדרי טהרה שהרגיש בזה, ואפשר לומר דהירושלמי מיירי בילדה דבזיזא למטבל כמ"ש רש"י בגמ' דף ט"ו אלא דזה ליתא לפ"מ דמסיק הט"ז שם אות ט"ז דגם בילדה קיי"ל להקל והיה נראה דס"ל להירושלמי אף דמיירי בספק ראתה ס"ל דטמאה אע"ג דלא הרגישה כדס"ל לר"א ר"פ הרואה כתם בפירש"י וא"כ מיחשב ודאי דרבנן דעיקר חזקה דאורח בזמנו בא מדרבנן ואין ספק מוציא מידי ודאי אפילו בדרבנן משא"כ לדידן דקיי"ל דאין אשה טמאה עד שתרגיש אין כאן אפילו ודאי דרבנן ושפיר אתי ספק ומוציא מידי ספק ומוכח עכ"פ מדברי הירושלמי כמ"ש רש"י דגם בדרבנן אין ספק מוציא מידי ודאי. שוב ראיתי בספר ברכי יוסף או"ח סי' קפ"ו שהאריך בענין זה אי בדרבנן ספק מוציא מידי ודאי או לא והכא משום חומרא דחמץ ס"ל להטור כן וצ"ע לפי"ז קושית הגמ' פסחים דף ט' מהך דחבר דלמא חמץ שאני ובאמת גם לפמ"ש הה"מ בה' יו"ד ג"כ הדבר קשה ועיין בלח"מ ואין רצוני להאריך:

הלכה טו

היו בו שני חצאי זיתים וכו'. עיין מה שכתבתי בזה בשלום ירושלים פ' אלו עוברין הלכה ב' ד"ה חברייהו:

הלכה יז

המשכיר בית וכו'. כתב הטור או"ח סי' תל"ז אם הוא בעיר שואלו אם בדקו ורבינו לא הביא דין זה משמע דסבירא ליה דלפי האמת דמסקינן דחזקתו בדוק אף אם הוא בעיר אין צריך לשואלו ולא דמי לשחיטה דקיי"ל ביו"ד סי' א' דצריך לשואלו ולבודקו משום דשם הוא איסור תורה וכ"כ הב"ח ליישב בזה דברי הרא"ש שהביא דין זה מדברי ר"מ ולא הביא מהגמרא ע"ש. ובלימוד הישיבה אמרתי על פי מ"ש הרע"ב בפירוש המתניתין דבודקין שלא יעבור על בל יראה ובל ימצא דחיישינן שמא ימצא גלוסקא יפה וימלך על בטולו וכוונת דבריו דאם לא יבדוק אז שכיח חמץ בביתו איכא למיחש שימצא אדם שימלך בבטולו כמ"ש בש"י ריש פסחים והיינו דרש"י לא ס"ל סברת התוס' ריש פסחים דהטעם דבדיקה דלמא אתי למיכל מיניה ובאמת צ"ע הא טעם התוס' מוכח בגמ' בהא דבעי ככר בשמי קורה מאי כמ"ש רבינו הי"ד ואפשר לומר דרש"י לטעמיה דס"ל בר"פ א"ע דגם בחמץ נוקשה איכא ב"י ולזה כתב רש"י טעם זה דגם חמץ נוקשה אסור להשהות משא"כ אי הטעם משום דאתי למיכל מיניה צריכין לדחוק כמ"ש המג"א סי' תמ"ב. אלא דזה ניחא לשיטת הר"ן אבל לדעת הרע"ב דחששא הוא משום שמא ימלך סברא זו לא שייך בחמץ נוקשה שהוא רע לאכילה. וי"ל לפי' הרע"ב בד"א. דהנה במתני' דכ"מ שאין מכניסין בו חמץ דקדק הרמ"ז מדלא קתני מקום שמכניסין בו חמץ צריך בדיקה ש"מ דהיכא דמספקין אי הוי מקום שמכניסין בו חמץ צריך בדיקה ומזה סייעתא גדולה לשיטת רבינו בהל' יו"ד ודלא כשיטת הראב"ד ורש"י י"ל דס"ל כשיטת הראב"ד מש"ה הוכרח לפרש דע"כ הבדיקה הוא מה"ת ושפיר מדויק לשון המתני'. אמנם דיראה מדברי רש"י דגם דעתו כדעת רבינו. ולפי פירוש הרע"ב י"ל סברא אחרת דהכא מחמרינן גבי חמץ דכיון דגם בביטול יש חששא דאורייתא ואפשר גם רבינו ס"ל סברא זו. והנה יצא לנו מזה דלפי' הרע"ב איכא כאן לתא דאורייתא ועפי"ז י"ל דברי הרא"ש מה שהביא דין זה בשם הר"י דיל"ד בגמ' מה היה ספיקתו אי חזקתו בדוק או לא ובאיזה סברא היה נוטה בצד האבעיא דחזקתו בדוק או לא בדוק ולסברת הרע"ב דאיכא כאן לתא דאורייתא ודאי דאמרינן דחזקתו בדוק דחמירא לאינשי ובודאי עשה כדינו משא"כ לשיטת התוס' דאין כאן לתא דאורייתא לא חמירא לאינשי ואין חזקתו בדוק ועיין הה"מ פ"א מה' אישות וזה היה ספיקותו אי אמרינן חזקתו בדוק דהוי לתא דאורייתא או לא אמרינן חזקתו בדוק דאין כאן לתא דאורייתא כ"א מדרבנן ושפיר קאמר הגמ' מאי נ"מ לשואלו דהא גם בצד האבעיא דחזקתו בדוק היינו משום דיש כאן חששא דאורייתא ובודאי צריכין לברר החזקה ולשואלו וכיון דהשיב ר"נ והוכיח מברייתא דחזקתו בדוק והביא לזה ראיה

ממגורה מליאה פירות הגם דתרומת פירות אינו אלא דרבנן א"כ לפי האמת ודאי דיש מקום לומר גם באיתא קמן א"צ לשואלו ולברר והתוס' חדשו זאת הגם דס"ל דבדיקת חמץ עיקרו דרבנן אעפ"כ צריכין לברר והיינו דס"ל דחמץ מקרי אתחזק איסורא עיין מג"א סי' תל"ט ורבינו לא ס"ל כן כנ"ל. ויש עוד מקום לחלק בין מצינן למרדף אבתריה עיין ביו"ד סי' א' ש"ך ס"ק ה' ודו"ק:

הלכה יח

אם עד שלא מסר המפתח. עיין הה"מ ועיין במג"ש שכתב לחלק בין שכירות למכירה דבשכירות מהני מסירת מפתח ע"ש מילתא בטעמא ועמ"ש בש"י פ"ב דפסחים הלכה ב':

פרק ג

הלכה א

עד תחילת שעה ששית. עיין כ"מ ספ"א בפי' דברי רבינו פה ובש"ע סי' תל"ד ס"ד:

הלכה ג

ואם נשאר מן החמץ אחר ד"ש וכו'. ובטור סי' תמ"ו כתב אם נשאר אחר שעה ה' דבשעה ה' כיון שמותר בהנאה לא הוי מוקצה והב"ח כתב דט"ס הוא בדברי רבינו וצ"ל אחר שעה ה' והב"י כתב בשם הריב"ש דדבר האסור באכילה ג"כ מוקצה הוא. ועיקר י"ל כמ"ש המג"א דרבינו מירי היכא דליכא כאן עכו"ם או בהמה דאל"כ קשה הא יכול לומר לעכו"ם שהוא יטלנו ואינו מטלטל המוקצה כלל ולא בא רבינו אלא לאשמועינן דאסור לפרורו ולזרותו לרוח משום טרחא ועיין ב"ח:

הלכה ד

וצריך לשורפה ע"ש וכו'. עיין כ"מ. ונראה לי דרבינו נקיט האי לישנא משום דאם חל פסח באחד בשאר ימי השבוע אז אפשר למצוא מקום לשורפם ביחד כגון שנשתהה עד תחילת שעה ז' כדאמרינן בגמ' דף ט"ו ע"ב מחלוקת בו' אבל בז' ד"ה שורפין ואפשר נמי דרשאי לכתחילה לשהותה עד תחלת שעה ז' ולשורפם ביחד אבל חל ע"פ בשבת דצריך לשורפו בע"ש א"א בשום אופן לשורפם יחד ועיין בגמ' ספ"ק דפסחים תמצא הוכחה לדברינו ובזה מיושב ג"כ קושית הלח"מ דלמה השמיט רבינו דין זה דבתוך זמנו רשאי לשורפן ביחד ודו"ק:

הלכה ה

לא בדק ליל י"ד וכו'. עמ"ש בזה בש"י עלה דהך מתני':

הלכה ח

עיין נב"י מהד"ק או"ח סימן כ' ובמגדל עוז ודוק בדבריו. וי"ל בזה סתירת רש"י דבפסחים דף ד' יראה מדברי רש"י דעובר על ב"י מש"ש ולמעלה ובפסחים דף ס"ג במתני' משמע מדבריו דא"ע בב"י כמ"ש התיו"ט שם עיין בש"י שם:

כופה עליו כלי. כתב הה"מ דמשמע מדברי רבינו אפילו לא ביטל אעפ"כ לא ישרפנו ביו"ט וכ"נ לענ"ד מדברי רבינו שכתב בהל' יו"ד מי שהניח עיסה וכו' וחייב לבער מיד ולא נקיט לישנא דברייתא אחד שבת ואחד יו"ט א"ו דבשבת ויו"ט אינו רשאי לבער מיד גם בלא ביטול והטעם כמ"ש הכ"מ כיון דאינו מבערו אלא משום שאסרו חכמים ורצונו לבערו וחכמים מנעוהו חשיב אונס ע"ש וסברא זו נזכר בתוס' מסכת שבת בסוגיא דר"ב דף ד' ע"א ולפי"ז נראה דאפילו נתחמץ עיסה בפסח ג"כ אין לבערו ביו"ט ודלא כמ"ש בס' ברכי יוסף בשם תשובת ב"ח וגם משמע מדברי רבינו דביו"ט שני ג"כ אינו מבערו ועיין בא"ח סי' תמ"ו:

הלכה יא

כיצד ביעור חמץ שורפו וכו'. ועיין הה"מ ולא ניחא ליה לרבינו בהוכחת התוס' מדסתם לן תנא כוותיה בפ"ב דתמורה דהא כתבו התוס' שם דילפינן במה מצינו וזה ניחא לר"י דחמץ אין היתר לאיסורו משא"כ לדידן דקיי"ל כר"ש דחמץ לאח"ז מותר כדתנן פסחים דף כ"ח חמץ ש"נ שעבר עליו הפסח מותר וכר"ש וסתמא דפסחים דתני לה גבי הלכתא דדינא עדיף מסתמא דתמורה כדמשמע במס' נדה פ' בא סימן ועוד נראה לפי מה דגרסינן בירושלמי פ"ב דפסחים רבי אומר תשביתו שאור מבתיכם דבר שהוא בלא יראה ול"י ופי' הק"ע דמלת תשביתו משמע שבהשבתה זו יהיה החמץ בבל יראה והיינו בשריפה דאי בקבורה או בפירור או מטיל לים עדיין הוא בנמצא ולפום רהיטא משמע דרבי כר"י ס"ל ולא מטעמיה אלא דיליף ממלת תשביתו. ואפשר לומר דרבינו מפרש דרבי כחכמים ס"ל ומלת תשביתו מורה דעיקר מצותו בשריפה אבל גם בשאר דברים מקיים המצוה ודלא כר"י דס"ל אין ביעור חמץ אלא שריפה דאם מבערו בד"א לא מקיים המצוה וזה הוא הפירוש במתני' וחכמים אומרים אף מפרר וזורה לרוח ודאי דעיקר מצוה מה"ת בשריפה ואף לפי שיטת רבינו בפ"ב הל' ב' דס"ל דלשון השבתה דכתיב היינו ביטול מ"מ אין המקרא יוצא מידי פשוטו כמ"ש שם. ולפ"ד רבינו לא ס"ל סברת הטור והרא"ש דלדידן דקיי"ל כחכמים דחמץ הוא מן הנקברים ואפרן אסור אבל רבינו סובר דגם דלרבנן הוא מן הנשרפין לפי האמת והא דמוקים לה בגמ' כר"י משום דאינו מפורש אליבא דחכמים דס"ל הכי אבל מדחזינן בירושלמי דרבי הכריע כן

דעיקר מצותו בשריפה שוב הוי מן הנשרפין והא דכתב רבינו בפחמין שלו אסור היינו כמ"ש הרמ"ך באבוקה כנגדו משום דיש שבח עצים בפת וגרע מזוז"ג כמ"ש הר"ן. ובזה מיושב קושית המג"א ברישׂ סי' תמ"ה ע"ש דהא כל עיקר הטעם בנשרפין דאפרן מותר כתבו התוס' בתמורה משום שכבר נעשה מצותו וכיון דס"ל לרבינו כרבי גם בחמץ עיקר מצותו בשריפה ומותר ליהנות באפרו כנ"ל ובסוף הל' פסולי המוקדשין כשמנה רבינו הנשרפין והנקברין לא מנה כלל חמץ בפסח באחד מהן משום דפסק כרבי ויש בחמץ דין אחר דמצוה מן המובחר מה"ת בשריפה אבל לא לעכב אלא דגם בשאר דברים מקיים המצוה. כנ"ל ברור בס"ד:

או זורקו לים. עיין פ"ח מהל' עכו"ם הל' ו' ובהגהת ד"ע שם ועיין היטב סוגיא דפסחים דף כ"ח ובמל"מ מה שהאריך פה בביאור ענין מחלוקת רבה ורב יוסף ושיטת הרא"ש דהלכה כרבה ושיטת הרז"ה לחוש לדעת שניהם והב"י בסי' תמ"ה כתב שיטת הטור כהרא"ש והא דלא הביא דלים המלח לא בעי פירור משום דסתם מבער חמץ הוא במקום שמצויין בני אדם וכיון שכן אפילו יה"מ יש לו דין שאר נהרות והב"ח תמה על פירושו דהוא נגד התלמוד וע"פ דברי הרז"ה יש מקום ליישב דברי הב"י. והעיקר נ"ל דהא יל"ד בין לרבה ובין לר"י מפני מה סתם המתני' ונקיט בחד לישנא גבי עכו"ם וחמץ ולדבריהם אין פירושם שוה וצ"ל דלרבה סברא חיצונה היא דליה"מ לא בעי שחיקה דמה לנו לחוש כיון שאין רגל אדם מצוי שם משא"כ שאר נהרות סברא פשוטה דבעי שחיקה וזה שאמר רבה מסתברא ע"ז דליה"מ קאזלא לא בעי שחיקה וסמך התנא על הסברא חיצונה וחמץ דלשאר נהרות הסברא נותנת דבעי שחיקה וגם שם סמך התנא על הסברא פשוטה ואתי ר"י ואמר לא כמו שאתה אומר דבחמץ הסברא חיצונה דבעי פירור דזה ליתא דהסברא חיצונה הוא בהיפך כיון דמימס לא בעי פירור ומש"ה סתם התנא וסמך על סברא דמימס משא"כ בע"ז דלא ממיסה הסברא פשוטה הוא דבעי שחיקה מיהת בשאר נהרות ומש"ה סמך התנא גבי ע"ז דמסתמא בעי שחיקה אבל בזה מודה ר"י לרבה דסברא חיצונה אפילו עכו"ם דלא ממיסה דלא בעי שחיקה ומכ"ש גבי חמץ דאיכא נמי סברא דמימס דלא בעי שחיקה ליה"מ, וע"פ זה הפירוש לא הוצרך הטור לפרש ודחיק ליה להטור לפרש כן ליישב קושית התוס' ד"ה איפכא דלשון איפכא קאי על התנא שסתם במתני' בחד לישנא ודו"ק:

והפ"י כתב ראיה לפסוק כר"י ותוכן דבריו מדמצינו הת"ק שם קאמר המוצא צורות דרקון יוליכם ליה"מ ואס"ד דר' יוסי סובר דלא בעי שחיקה לא הו"ל להזכיר כלל יוליך ליה"מ אלא הול"ל אף מפרר אע"כ דתרוייהו בעי ושוחק אתרווייהו קאי ובאמת ראיה זו

יש לדחות דהא בכ"מ קי"ל זוז"ג לכתחילה אסור וכאן התיר ר"י לשחוק לרוח משום זוז"ג אפילו לכתחילה כמ"ש הר"ן דף מ"ט במס' ע"ז ע"ש מילתא בטעמא וע"ע בתוס' שם דף מ"ח ע"ב. ואפשר היה לומר דר"י לא התיר אלא בריחוק מקום מיה"מ וממקום שאינו מגדל צמחים וא"כ טורח גדול לילך למרחוק לזה התיר ר"י לשוחקו לרוח דהוי כדיעבד אבל באם קרוב הוא ליה"מ ויש לו ברירה לעשות בענין שלא יהיה איסור בדבר כלל זה מקרי לכתחילה ובאמת ר"י התיר בכל ענין ומטעם שכתב הר"ן ולזה מהדר ר"י ואמר שוחק וזורה לרוח ומטיל לים לאשמועינן אף שהברירה בידו אעפ"כ מותר לשוחקו לרוח ואי הוה אמר אף מפרר לחודא ה"א דמיירי דוקא בריחוק מקום:

אבל אם שורפו מש"ש ולמעלה וכו' ואם בישל וכו'. כתב הה"מ זה למד רבינו ממה שהעלה בהלכות מן הגמ' לפי שיש שבח עצים בפת וכתב רבינו אסור בהנאה ואין לו תקנה משמע מדברי הה"מ דלא מהני הולכת הנאה ליה"מ וכ"כ המג"א בסי' תמ"ה ואע"ג דמשמע מדברי הכ"מ בפט"ז מהל' מ"א הל' ה' דרבינו א"ל בדרבנן סמכינן בכל איסורים אתקנתא דר"א ודרשב"ג י"ל דהיינו דוקא בתערובת אבל הפת עצמה אסור אפילו בשעה ו' שהוא מדרבנן ומש"ה לא כתב רבינו פה דין התערובת אם נתערב אותו פת מה דינו. א"נ י"ל כיון דלאח"ז הוא איסור תורה ולא מהני הולכת הנאה ליה"מ שוב לא חלקו גם בשעות דרבנן ובזה נראה ג"כ מ"ש המג"א לאסור זוז"ג גבי חמץ משום דאסור במשהו ובס' פמ"ג הקשה על דבריו ע"ש ולפמ"ש יש מקום ליישב דבריו, ולשיטת הפוסקים דס"ל דלא מהני הולכה ליה"מ כ"א בע"ז משום דתופס את דמיו אבל לא בשאר איסורים א"כ י"ל דגבי ע"ז מה"ט זוז"ג אסור משום דיש תקנה בפדיון משא"כ בשאר איסורים ולמאן דא"ל דגם ע"ז לית ביה פדיון ג"כ י"ל דגבי ע"ז החמירו משום חומרא דע"ז ולפי מ"ש דדבר שיש לו היתר אסור זוז"ג מפני שיש תקנה ולפי שיטת רבינו דסובר דחמץ בפסח מקרי דשיל"מ א"כ שפיר י"ל דגבי חמץ אין אנו מתירין זוז"ג ומחוייב להשהותו עד אחר פסח ועמ"ש בזה בפ"ה מהל' נדרים בס"ד. והה"מ כתב לפי שיש שבח עצים בפת מש"ה אסור הפת ועוד שאין חמץ בפסח מן הנשרפין שאפרן מותר ועי' לח"מ כיון דקיי"ל כרבנן למה ליה להה"מ לטעם דשבח עצים בפת ולפמ"ש לעיל לק"מ. וגוף הדין שכתב רבינו לאסור הפת הנאפה אצל חמץ לא נתבאר בגמ' רק למד רבינו מן הגמ' שאם אפה את הפת בעצי ערלה וכו' כמ"ש הה"מ ומלבד שדבר זה אין מדרך רבינו להביא דין שאינו מפורש ונלמד ממ"א ובפרט שיש סברא לחלק דגבי שאר איסורים כגון קשין של כ"כ וע"ע דבכה"ג אסור אפילו שלא כדה"נ ואף גבי ערלה דאין אסור אלא כדה"נ מ"מ זה הוא דרך הנאתן משא"כ בחמץ דמותר שלא כדה"נ וחמץ לאפות לבשל בו אין זה

כדה"נ, באמת הפ"י תמה מאוד בזה ע"ש אמנם באמת מפורש בירושלמי כדברי רבינו דה"ג שם עבר והסיק ר' ייבא כהדא אם חדש יותץ אם ישן יוצן הרי דמדמה חמץ לשאר איסורין, אלא דעדיין קשה דלמא ר' ייבא לא ס"ל הא דר"י דכל איסורים שבתורה אין לוקין שלא כדה"נ וא"כ שפיר קמדמה משא"כ לדידן דקיי"ל כר"י הקושיא במק"ע ועי' במל"מ פ"ה מהל' יסה"ת ומזה נראה להוכיח דס"ל לרבינו דאף אם אמרי' דאין לוקין עליהם אלא כדה"נ אבל איסור תורה איכא אפילו שלכדה"נ וכמו שהבין הה"מ בדברי רבינו ועי' בזה באריכות בס' פרי תואר יו"ד סי' פ"ז:

פרק ד

הלכה א

כתוב בתורה וכו'. עי' הה"מ מה שהביא בשם הרמב"ן בפי' התורה שאין עובר בלאו אלא בחמץ שלו וברשותו דאיכא תרתי ובמכילתא כייל בהדי חמץ שנפלה עליו מפולת משמע דמיירי אפילו בלא קיבל הנפקד אחריות וכ"מ ברמב"ן שם במ"ש שלא נצטוינו אלא שלא להניח ברשותנו אבל חמץ שלנו ביד הנכרי לא עבר עליו מה"ת כלל כ"א מדרבנן וכ"כ הר"ן בריש פ"ק דפסחים בשמו בסתם והטור סי' ת"מ בהביאו דברי הגאונים מהפך הלשון ישראל שהפקיד אצל ישראל חבירו או אצל הנכרי וקיבל עליו הנפקד אחריות משמע קצת דס"ל דהגאונים מודים היכא דהנכרי לא קיבל אחריות ובספר חק יעקב סוף התשובה סי' תמ"ב כתב דאין כאן היתרא לסמוך על הפוסקים דבבית נכרי ליכא ב"י דוקא בקבלת אחריות נאמר להאי דינא ליש פוסקים אבל בלא קבלת אחריות לא ובאמת דברי הרמב"ן והר"ן מורים להדיא דאפילו בלא קיבל עליו הנפקד אחריות ג"כ אין עובר עליו המפקיד ולא עוד אלא דיש מקום לומר בנכרי שלא קיבל עליו אחריות עדיף טפי מאם קיבל עליו אחריות דהנה לשיטת הרמב"ן שהבין בפי' המכילתא דאפילו בלא אחריות בהפקיד אצל נכרי אינו עובר יש ליתן טעם וסברא לזה משום דבאמת שני דברים אינם ברשותו ש"א ועשאן הכתוב כאילו הם ברשותו ואחד מהם חמץ בפסח וטעם הדבר דהרי בשעה שהגיע זמן הפסח אסור בהנאה ואינו ברשותו ועי' בר"ן נדרים דף פ"ה באם אסר עצמו מן החפץ מותר לכל אדם לקחת אותו ואין בו משום גזל ע"ש וה"ט דהתורה אוקמיה ברשותו כאן שעכ"פ הוא משהה אותו בביתו הואיל ואינו מבערו ולא בטלו גלי דעתיה דרוצה לזכות בו וחשוב הוא בעיניו וכ"ז אם הוא בביתו אבל אם הוא בבית הנכרי אז אמרי' דאין עובר בב"י דמה לו לעשות וכ"ז ניחא בשלא קיבל אחריות שום דבר אפילו מפשיעה אבל אם הנכרי קיבל עליו

אחריות והוא לא פטרו לנכרי מאחריותו גרע טפי א"כ הרי הסברא היא להיפך דבקבלת אחריות עובר בב"י. ועי' בהה"מ דכתב דרבינו היה לו גרסא אחרת במכילתא ולפמ"ש אין הדבר מוכרח כיון דרבינו מיירי בסתם פקדון וחייב באחריות פשיעה ואז עובר בב"י. וע"פ דברינו מיושב קושית הר"ן מה שהוכיח שם דמודים הגאונים דמדרבנן עכ"פ אסור דאל"כ קשה בסוגיא דפסחים דף ל"א דמוקי בהרהינו אצלו וסתם הרהינו בביתו של נכרי א"כ אינו עובר בב"י ואמאי אסר אחר הפסח ע"ש ושם כיון דהרהין למשכון על חובו ודאי דהוא ברשותו וגרע מקיבל אחריות כנ"ל ובפלפול התלמידים הארכתי:

הלכה ג

שאם אבד או נגנב וכו'. שיטת רבינו מבואר דבעינן דוקא קבלת אחריות גו"א ושיטת הרא"ש דגם בקיבל אחריות פשיעה ג"כ עובר בב"י וכ"מ שיטת רש"י פסחים פ"ק דף ו' ובתוס' פ' האומנין כתב בשם רש"י דבעינן קבלת אחריות דשואל דאל"כ אינו חייב לבער והפר"ח הקשה לשיטת רש"י והרא"ש מסוגיא דפסחים דף י"ג בעובדא דיוחנן חקוקאה ע"ש גם קשה מסוגיא דפסחים דף ל"א דאמרי' התם בדר"י קמפלגי ור"מ סבר ק"ו ישראל מישראל קונה וכו' וקשה הא מיירי שם ע"כ בהתנה שלא יתחייב אפילו באחריות פשיעה א"כ ממילא לא שייך קניית משכון ועי' בשעה"מ שהרגיש בזה. וע"פ פשוטו י"ל דלכאורה מה דס"ל לרש"י דבאחריות פשיעה ג"כ עובר בב"י משום דפשטא דקרא דלא ימצא מיירי גם בלא קבלת אחריות והא דאמרי' דבלא קיבל אחריות פטור היינו מיתורא דלך ודי לנו לאוקמי קרא דלך בהתנה לפטור גם מפשיעה אבל אם קיבל אחריות אפילו פשיעה עובר על ב"י כפשטא דקרא דלא ימצא וכ"ז לרבא אבל לאביי דאמר איפוך ולדידיה מיותר קרא דלך ומוקמינן אפילו בלא קיבל אחריות דש"ש א"כ רש"י לא כתב שיטתו אלא אליבא דרבא אבל לאביי מודה רש"י ור"י סובר כאביי וסוגיא דגמ' דף ל"א קאי בשיטתא דאביי. ולשיטת רבינו י"ל דגם לאביי לא קשה מיתורא דלך דהנה התוס' מקשה בסוגיא דילפינן מחד קרא של אחרים ושל גבוה ובמנחות מצרכים ב' עריסותיכם חד לאחרים וחד לגבוה ואפשר לומר דהא פי' של גבוה כתב רש"י לבדה"ב ופי' שהקדישו כבר לבדה"ב והנה מצינו ג"כ המקדיש דבר לבדה"ב לאח"ז כמ"ש הר"ן במס' נדרים דף ל' ע"א האומר סלע זו לצדקה לאחר ל' יום דלא מצי הדר ביה דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט אע"ג דלא חייל הקדש עד לאחר ל' יום וקשה א"כ כיון דהשתא לא חייל אמאי לא מצי הדר ביה וצ"ל דאמירתו לגבוה הוי יותר ממסירתו להדיוט אבל הרשב"א ז"ל כתב דאמירתו לגבוה כמסירתו אמרי' ולא יותר ומסיק הר"ן שם דפלוגתא היא בירושלמי ע"ש ולפי"ז צ"ע מי שהקדיש חמץ לבדה"ב בכה"ג ולא הדר ביה אי עבר

על ב"י ובודאי לפי שיטת הר"ן דלא מצי הדר ביה הוי של גבוה אבל לשיטת הרשב"א צ"ע ואפשר דצריך לימוד ע"ז בכה"ג דג"כ הוי של גבוה ואינו עובר ושפיר צריכין ב' קראי א"כ י"ל שפיר דכ"ע ס"ל כשיטת רבינו ואין להאריך ועמ"ש בש"י ודו"ק:

הלכה ה

ישראל שהרהין וכו'. והראב"ד השיג עי' הה"מ. והר"ן כתב דשיטת הראב"ד הואיל ומחוסר ממונו לא אמרינן הואיל וכתב הב"ח דעכ"פ אחר הפסח מותר דחמץ שעבר עליו הפסח אינו אסור אלא משום קנסא וכיון דאינו שלו רק ע"י הואיל וזה לא קנסו ע"ש, וכ"נ מדקדוק לישנא דמתני' דנקיט הדין על אחר הפסח למה לא נקיט מתני' אם עובר בב"י בתוך הפסח ולפמ"ש מיושב ובחידושי הארכתי:

הלכה יב

ואע"פ שאין בו מן החמץ אלא כ"ש. עי' הה"מ במחלוקת דחוזר וניעור. ומ"ש דמשמע שיטת רבינו דחוזר וניעור אינו מוכרח דיש מקום לפרש דמיירי בנתערב בפסח וכ"מ מדסתם הש"ע בסי' תמ"ב להך דינא ובסי' תמ"ז הביא מחלוקת הפוסקים לענין חוזר וניעור. ומ"ש הה"מ שכל מה שבשאר איסורין כדי קליפה גם בחמץ כן וכ"ה בש"ע סי' תמ"ז סעיף א' וכתב בשו"ת צ"צ סי' ל' בבשר שנמלח לקדירה בפסח כשיעור מליחה וכשבאו להדיחו נטלו כלי שהיה בתוכו שכר שעורים ונשאר מעט בשולי הקדירה ושפכו לתוכו מים והדיחו הבשר במים אלו והורה לאיסור משום דאע"ג דמים מבטלים כח המלח ולא מיחשב רותח מ"מ לא נתבטל כח מלח לגמרי אלא דלא מיחשב רותח שאין נותן טעם בכולו אלא דבשאר איסורים לא נאסר ע"י כן אבל בחמץ דאוסר במשהו אסור ע"ש שהאריך:

פרק ה

הלכה ב

שאין מי פירות מחמיצין וכו'. כתב הה"מ ובהשגות א"א אין דבר זה פשוט וכו'. ונראה מדברי הה"מ דהשגת הראב"ד נרשם בטעות בהלכה א' דשם מיירי במיני קטניות. ולפי דברי הה"מ קשה מאד דבתשו' הרשב"א הביאו הפר"ח סי' תס"ב כתב בשם הראב"ד להתיר מי פירות דלא הוי אפילו נוקשה ודחק מאד שם דמ"ש הראב"ד אין הכל מודים אין הכוונה לענין דינא ע"ש ואין פירושו נכון דאין זה דרכו של הראב"ד ויותר היה לו לומר דראב"ד אחר הוא מה שהביא הרשב"א. ועי' בחק יעקב סי' תנ"ג שכתב באמת דפשטן של דברי הראב"ד משמע דקאי על מיני קטניות בהלכה א' א"כ יראה דדעת

הראב"ד דאורז ודוחן חמץ נוקשה הוי ואפשר שגם הרשב"א היה סובר כן וכן נראה מדברי התוס' פסחים דף מ' ע"ב סד"ה רבא וז"ל שם קמח של עדשים דאין דרכם לבוא לידי חימוץ כל כך ועי' רש"א שם מ"מ אין הדברים יוצאין מידי פשוטן של דבריהם דנראה דס"ל לדעת הראב"ד לאסור קטניות אלא שהרב חק יעקב תמה מגמ' דפסחים דף ל"ה וקי"ד ע"ש. ולענ"ד להביא ראיה איפכא מסוגיא דפסחים דגרסינן שם ריב"נ אוסר באורז מפני שקרוב להחמיץ איבעיא להו וכו' ויש מקשים מאי נ"מ בבעיא זו כיון דלית לחוש להא דריב"נ. וי"ל דנ"מ לדידן בבעיא זו אי אמרינן דכוונת ריב"נ דקדם להחמיץ א"כ לא נשוי פלוגתא רחוקה דרבנן ס"ל דאפילו נוקשה נמי לא הוי אבל אי אמרי' דריב"נ קרוב להחמיץ אבל לא הוי חמץ גמור ורבנן דפליגי ע"כ אפילו נוקשה לא הוי. וכיון דמסיק דריב"נ קדים להחמיץ ס"ל וחייב כרת א"כ לרבנן נוקשה מיהת הוי. והא דאמרינן פסחים קי"ד דאכלו תבשילא דארוזא היינו ע"י שהיו מהבהבין אותו באור מקודם וטוחנין אותו ואף דקיי"ל דאין מבשלין כרמל שמהבהבין אותו באור כמ"ש רבינו הלכה ה' מ"מ י"ל דז"א אלא גבי כרמל דהוי חמץ גמור אז חיישינן שמא לא נקלה באור יפה אבל באורז דקיי"ל כרבנן דלא הוי אלא נוקשה ומדרבנן הוא לא חיישינן דלמא לא נקלה יפה וה"פ תלמודא ש"מ מדאכלו תבשילא דארוזא ע"י הבהוב ש"מ דלית דחש להא דריב"נ דלדידיה הוי חמץ גמור אסור לאכול התבשיל אפילו בהבהב מקודם כנ"ל. הארכתי קצת בזה כי כבר נהגו איסור בכל תפוצות ישראל במיני קטניות וגם בא"י נהגו איסור באורז כמבואר בפר"ח סי' תנ"ג ולפמ"ש הוא מן הדין כפי הנראה מפשוטן של דברי התוס' והראב"ד:

ואם נתערב בהם מים כל שהוא וכו'. עי' א"ח סי' תס"ב דאין הפי' כ"ש מעט מים אלא ר"ל יהיה איזה מים שבעולם וכל הדברים שנקראים מים כגון טל ושארי דברים הנזכרים בסי' תס"ו ע"ש שהביא ראיה. ויש לפקפק בו ובמלח אי הוי מי פירות עי' בטור שם ובב"ח, ומה שהביא הפר"ח ראיה דהוי מי פירות מדברי רבינו פ"י מהל' טומאת אוכלין והוא מהתוס' כבר העיר הרב ברכי יוסף שם דמדברי רבינו בפ"ז מהל' מקואות מוכח דהוי מים וע"כ אין הנדונים שוים ע"ש שהאריך. ועיקר בזה כמ"ש מהרלנ"ח סי' תנ"ה דמלח לבדו הוי מי פירות אבל עם מים מצא מין את מינו וניעור:

הלכה ח

תבשיל וכו'. ואין זה אלא מדברי סופרים. כתב הה"מ וזה מבואר בהלכות ובאמת שיטת רבינו חדשה היא עי' בלח"מ ופר"ח או"ח סימן תס"ז האריך בזה ע"ש. ומ"ש הפר"ח שם דהא דכתב רבינו משום שנאמר וכו' הוא ענין אחר והוא מקושר עם הל' ט' ובלח"מ לא

הבין כן ע"ש ועי' בשו"ת נב"י מה"ת סי' ע"ט וכבר כתב הרב ברכי יוסף שמי שנזהר בכל הפסח לאכול דוקא חטים שנשמרו מעידן קצירה ולא ליל ראשון לבד לא הוי שום יוהרא כלל והך דבצקות של נכרים דאדם ממלא כריסו מהם היינו בשעת הדחק:

הלכה ט

דגן שנטבע בנהר וכו' מעט לכל אחד וכו'. עיין שה"ג ובכ"מ בטעמא דקבא קבא והמג"א סי' תס"ז תמה בזה ולפי טעמו א"כ רשאי למוכרו גם ביודע שלא יכלו. והגאון מ"ו כתב דגם כוונת הכ"מ להך ס"ס שכתב המג"א אלא משום דאין עושין ס"ס בידים כתב לסניף סברא זו דמסתמא לא ימכרנו ועיין בש"ך וט"ז יו"ד סימן פ"ד לענין תולעים ג"כ דרשאי למכור קבא קבא ולדידהו קושית המג"א נשארת וכבר העיר בנקה"כ שם. ונראה דדוקא גבי חמץ צריכין לסברת הכ"מ משום חומרא דחמץ וכן בכ"מ דאיכא חששא דאורייתא אבל במידי דהוא דרבנן כגון גבי תולעים דבטלים בששים וחששא דבריה אינה אלא מדרבנן סמכינן אסברא זו לחודא והא דלא הורה שם רבא כן גבי יי"נ משום דשם הוא חששא דאורייתא, ובזה י"ל ג"כ דב' מעשים היה אלא דמעשה דיי"נ היה בא לפניו מקודם ואותבוהו והדר ביה ושוב בא לפניו המעשה בחמץ והיה סבור כיון דאין כאן אלא איסורא דרבנן כמ"ש הלח"מ דכן הוא שיטת רבינו וכ"כ הפר"ח בסי' תס"ז כמ"ש הרמב"ם בפירוש המשנה ר"פ כל שעה והיה ס"ל דבדרבנן לא קפדינן אלפני דלפני ועיין בתוס' ספ"ק דע"ז ואעפ"כ הדר ביה משום חומרא דחמץ ודו"ק כי קצרתי:

הלכה י

דגן שנפל עליו דלף וכו'. עי' הה"מ ולי נראה עיקר דרבינו לא היה גורס בגמ' קמח וס"ל דבקמח עכ"פ אותו הקמח השרוי במים אסור וכמ"ש הרא"ש מביאו הב"י סי' תס"ו ובט"ז אות ה' שם, ומ"ש שם דגם ע"ז חולק הר"ן צ"ע:

הלכה יג

כ"ז שאדם עוסק בבצק וכו'. וכ"ה בש"ע סי' תנ"ט ועיין בב"ח שם מה שהביא בשם שה"ג שיעור השהייה כדי הילוך ד' מילין אפילו בעוסק בבצק והחמיר שם גם בדיעבד ועמ"ש בש"י:

ה"ז אסור לאוכלו ואין חייבין עליו כרת. אפשר לומר מדנקיט רבינו אסור לאוכלו משמע דאין בו איסור תורה והא דכתב ואין חייבין כרת קאי על בבא ראשונה דחייב כרת אם משמיע קול הוי חמץ גמור כמו סידוק כמה שביאר הה"מ שיטת רבינו וכ"נ מדברי האחרונים שהביאו בשם רבינו דנוקשה מדרבנן הוא והצל"ח ר"פ אלו עוברין כתב דמדברי רבינו פה משמע דחייבין מלקות בנוקשה ול"נ כמ"ש:

הלכה יט

לא תשרה אשה מורסן. עיין כ"מ ופר"ח סי' תס"ה כתב כיון דמים מועטים הם לא אכפת לן וכמ"ש הה"מ בהל' ז' גבי לתיתה ע"ש. והרב הגאון מ"ו תמה דאם הי"מ מתירין שם במים מועטים היינו בחיטין שלמים כמבואר סי' תנ"ג משא"כ במורסן ודאי דיש להחמיר ע"כ:

לתוך החרוסת וכו'. עיין בטור סי' תס"ד. בספר שעה"מ תמה בזה דהא לא הוי אלא נוקשה והטור ס"ל סי' תמ"ב דנוקשה מותר להשהותו ועמ"ש בזה בש"י ר"פ א"ע. ואפשר לומר דלענין זה ס"ל להטור דגזרינן דלמא אתי למיכל מיניה משא"כ בנוקשה דאינו ראוי לאכילה כ"א קצת לא שייך דלמא אתי למיכל מיניה ואין סברת השעה"מ מוכרח:

הלכה כג

כלי מתכות וכלי אבנים וכו' וכן הסכינין מרתיחן וכו'. הנה רבינו שינה כאן הלשון, בכלים וכו' כתב שממלא עליהם מים ומרתיחן ובסכינין כתב בכלי אחד, יראה מדברי רבינו דס"ל כדעת הר"ן דכלי ראשון היינו כ"ז שמרתיח אפילו אינו עתה על האש אלא כ"ז שהיד סולדת בו מקרי כלי ראשון והמדקדק בדברי הר"ן יראה דוקא בסכינים ודומיהם מהני הגעלה בכלי ראשון כה"ג אבל דברים שנשתמש בהם ממש בכלי ראשון לא מהני הגעלה כזה רק צריך שתהיה היורה על האש ממש וכ"ה שיטת רבינו. ומתוך מ"ש יתבאר מדברי הר"ן דכ"ר מקרי כ"ז שהיד סולדת בו ובשבת פ' כירה בסוגיא דאילפס משמע מדברי הר"ן דלא מקרי כ"ר כ"א כשהוא על האש ממש דהיינו בדוד שהאש מהלך תחתיו אבל קדירה העומדת אצל האש כעין שאנו מבשלים הקדירות לא מקרי כ"ר וא"כ לפי"ז לא יפה עושים במה שמניחים קדירה גדולה אצל האש ומרתיחין אותו ומגעילים בתוכה, ובסכינין ודומיהם ודאי דמהני הגעלה זו כמ"ש ועיין בירושלמי שבת דף י"ד וק"ע ד"ה מפני ומ"ש שם בש"י, ובש"ע סי' תנ"א גבי סכינין מצריך קודם הגעלה לשופם במשחזת לאו דוקא כמ"ש הב"ח ע"ש שהביא ראיה מקערות וקדירות דא"א במשחזת ואין לדחות ראיית הב"ח היכא דאפשר מיהת ליעבד דהא סכינין קילי כמ"ש דעת הר"ן ורבינו וכ"ה בשה"ג ע"ש:

פרק ו

הלכה א

ומצותה כל הלילה. עמ"ש בס"ד פ"ח מה' ק"פ:

הלכה ב

בלע מצה יצא. עיין לח"מ שיש גירסא אחרת בדברי רבינו והיא ג"כ חד גירסא ברשב"ם. ועיין במרדכי סוף סדר הפסח ומ"ש בפסק בלע מצה לא יצא ט"ס וצ"ל בלע מרור ועמ"ש בזה בפ"ה מה' יסודי התורה:

הלכה ג

אכל מצה בלא כוונה. עיין הה"מ מ"ש בשם י"מ לחלק בין יודע שהוא פסח ע"ש הטעם נ"ל ע"פ מ"ש רבינו בפירוש כופין אותו עד שיאמר רוצה אני כיון שאנסוהו שוב נותן אל לבו ומקיים המצוה ברצון משא"כ באינו יודע שהוא פסח אין כאן כוונה כלל א"כ אין מוכח מדברי רבינו דסובר מצות א"צ כוונה ויפה כתב הטור סי' תע"ה א"י אם הר"מ פוסק דמצות צ"כ ובלח"מ בפ"ב מה' שופר נתקשה בדבריו ונראה כמ"ש:

הלכה ה

שאין זו משומרת לשם מצה. ורבינו בפי' המתני' פ"ק דחלה כתב שאין קרויה לחם וצ"ע ועיין פר"ח סי' תנ"ד:

אבל אין לשין. עיין ש"י פ"ב דפסחים ד"ה רב סימון באריכות:

הלכה ח

וכן יוצאין במעשר שני בירושלים. עיין ש"י שם ד"ה הרי מעשר:

הלכה יב

מכין אותו מ"מ. עיין מג"א סי' תצ"ו ופר"ח סי' תע"א ואס"ז כתובות דף מ"ה. וטעם רבינו דהחמיר כאן מה שלא מצינו במ"א יראה קצת ראיה למ"ש החק יעקב בשם יש מי שאומר שהאוכל מצה בערב פסח הוא מה"ת מדכתיב בערב תאכלו מצות ולא ביום ולאו הבא מכלל עשה עשה הוא אע"ג דכתב רבינו אסרו חכמים אין מזה סתירה עיין ריש הל' יו"ט. ורבינו לא הביא מתענית בכורים כלל. ועיין ש"ע סי' ת"ע ובפר"ח דיש מי שהתיר מיני תרגימא ולא נראין דבריו ובמג"א כתב אפילו בא אחר נפל חייב להתענות דהוי ליה בכור לנחלה ולא מחלק אם היה הנפל חי איזה ימים או שעות ובש"י פ' ע"פ כתבתי דיש מקום להקל בזה לסמוך על סברת מהר"י כ"ץ שהביא הסמ"ע והש"ך בחוה"מ סי' ע"ז ועיין בשו"ת בגדי כהונה חלק ח"מ סי' ד' ועמ"ש בס"ד בפי"א מהל' בכורים:

פרק ז

הלכה ח

תלמיד בפני רבו אינו מיסב. פירוש אינו רשאי להסב עיין ח"י א"ח סי' תע"ב ובב"ח. עיין כ"מ מ"ש בהג"ה דה"ה לשוליא דנגרי משמע דגם תלמיד של אומנות ל"צ הסיבה ובזה י"ל לישנא דא"צ דהא בתלמיד אינו רשאי משא"כ בשוליא דנגרי אינו מחוייב ובחק יעקב שם כתב בפשיטות דתלמיד אומנות בכ"ע מיסב צ"ל דלא היה לו הגירסא בכ"מ וכן ברמב"ם דפוס אמשטרדם כתב שם דט"ס הך גליון. וע"ש במג"א שכתב בשם מהרי"ל כל המיסב ופטור מקרי הדיוט והוא מהירושלמי פ"ק דשבת ועמ"ש שם בש"י:

והסיבת ימין אינה הסיבה. ואין חילוק בין איטר יד לאחר כ"כ הרד"ע ועי' הגהת רמ"א סי' תע"ב ובשו"ת רדב"ז ח"ש סי' תקפ"ד:

אימתי צריכין הסיבה. עי' כ"מ. ולפי"ז אם שתה בלא הסיבה יצא בדיעבד ול"ד לספק קרא ק"ש כדאמרי' ברכות דף כ"א דמ"ד ק"ש דרבנן אינו חוזר וקורא אפי' פסוק ראשון אע"ג דאין בו טרחה ויש לחלק דלא דמי ספיקא דפלוגתא לספיקא דגוף המעשה. עי' מל"מ פ"א מהל' מגילה:

הלכה ט

שתה ד' כוסות מזוגין כו'. עי' ירושלמי שבת פרק המוציא הלכה א' ומ"ש שם בש"י:

הלכה יא

החרוסת מצוה. ובפי' המשנה כתב רבינו דמברך עליו ומשום ספק הלכה פסק דמצוה ואינו מברך אבל ראב"צ באמת מברך על החרוסת ואין כאן סתירה בדברי רבינו עי' לח"מ:

הלכה יג

אם אכל מאחד מהם כזית כו'. הרא"ש כתב בפ' ע"פ משום דמברך על אכילת מרור צריך שיאכל כזית דאין אכילה פחות מכזית אבל בירקות שמברך עליהם בפה"א ואין מזכירין אכילה א"צ כזית. ודברי הרא"ש תמוהים הם דמשמע דמצד המצוה גופיה ל"צ כזית משום דס"ל הא דכתיב בקרא על מצות ומרורים יאכלוהו האי יאכלוהו בפסח קאי ולא נזכר במרור אכילה, ובשו"ת שא"ר סי' ק' הקשה א"כ גבי מצה מנ"ל ואי משום דכתיב בערב תאכלו מצות מנ"ל למדרש פסחים דף קי"ח הכתוב קבעה חובה דלמא אצטריך לשיעור כזית ועוד הא אתקש מרור למצה כמ"ש התוס' דאין יוצאין במרור של טבל משום דאתקש מצה למרור. ובאמת קושיא ראשונה לק"מ דהרי כתיב הרבה פעמים

כגון ששת ימים תאכל מצות וכתוב אחד אומר שבעת ימים תאכל משא"כ במרור ומה שהקשה מצה ומרור אתקשו להדדי לזה י"ל דאמרי' מה שהוא נגד הסברא לא אתקש ובפחות מכזית ג"כ מרגיש טעם מרירות. ועיקר פי' הרא"ש נ"ל דגם הוא מודה דמה"ת בכזית אלא דסד"א דבזה"ז דמרור דרבנן וגם אי תקנו רבנן כזית כעין דאורייתא תקנו אבל אפשר לומר דהקילו שא"צ לאכול אותו בתוך שיעור אכילת פרס לזה כתב כיון דתקנו לברך על אכילת מרור ש"מ דבעי אכילה ממש בתוך כא"פ:

הנה רבינו לא הביא הא דאמרי' בגמ' מצוה בחזרת שהיא ראשונה במשנה ועי' ב"י סי' תע"ג ובפר"ח. אפשר לומר דוקא בזמן המשנה והגמ' דהיו בקיאין בחזרת אז היה מצוה יותר בו ועכשיו אין אנו בקיאין בין חזרת מתוק למר עי' ירושלמי פ' כ"ש יש שם מחלוקת אי יוצא בחזרת מתוק ומ"ש הפר"ח סי' תע"ג בחזרת אע"ג דמתוק וכו' צ"ע א"כ מש"ה לא כתב רבינו פה שמצוה בחזרת. ומנהג גאוני עולם שאוכלין תמכא שקורין קריין ומפררין אותו ואוכלין אותו מפורר ודלא כמו שפקפק בזה הרב הגאון בעל חוות דעת בחידושיו על הגדה וכן נהג אמ"ו החסיד מהר"י ג"ב אלא שנהג שלקח גם הראש שקורין קעפל ואכל אותו עם הקריין:

ודע דרבינו לא העתיק הא דמצוה בחזרת וכתב ב"י סי' תע"ג שהוא מפרש מצוה נמי הוא בחזרת אף שהיא מתוקה ואין בה מרירות והרב פר"ח הקשה ע"ז דהא אמרי' בגמ' דר"א היה מהדר אמרירותא וא"ל רבינא חזרת תנן ותנא דב"ש חזרת ואר"א מצוה בחזרת משמע דחזרת קדמה לכולהו, ועי' ברכי יוסף שם שאין מזה הכרח. ולענין כמושים מ"ש המ"א עי' בשירי קרבן ירושלמי פסחים דף ט' ע"ב ד"ה מ"ד וכבושין רש"י פי' בחומץ ועי' מג"א שם שדעתו דלדידן דקיי"ל כבוש במים גבי איסור א"כ ה"ה הכא והאחרונים חלקו עליו בזה. ובקריין אף אם שרוי במים מעל"ע יוצאין בו הרב פנים מאירות ח"ב סי' ק"י מביאו בספר ברכי יוסף:

פרק ח

הלכה א

ובזה"ז מביאין ב' תבשילין. משמע בכל פעם מביאין אפילו חל ע"פ בשבת, עי' הגה"מ עי' ברא"ש פ' ע"פ סי' ק"ה מ"ש בשם הר"י מקורבי"ל והרא"ש תמה עליהם. ויש ליישב דבריהם ע"פ שיטת הראב"ד בפ"ב מהל' חגיגה הל' יו"ד דלרבנן כיון דרשות הוא יוצא בה אף משום חגיגה אם התנה עליו וכיון דהתנה שפיר כתב דאוקי לילות במקום ימים כדקא ס"ד בגמ' כיון דבתנאי תליא מילתא גם בזה יכול להתנות אבל לבן תימא דס"ל

חובה לא מהני תנאי ובודאי דלא אוקי לילות במקום ימים ובזה מיושבים כל הקושיות מה שמקשים על הר"י מקורבי"ל:

הלכה ב

הלילה הזה כולו צלי. עי' לח"מ. והרב הגאון מ"ו כ' בחידושיו לדידן דקיי"ל כר"ע דתולין כרעיו חוצה לו דלא יהיה כעין בישול א"כ זה שאנו אומרים כולו צלי ור"י דאמר בתוכו הוא משום דס"ל במנחות דף ס"ב דלא אמרינן על בסמוך ובירושלמי תלה פלוגתא דריה"ג ור"ע בפלוגתא דעל בסמוך:

הלכה ו

ואח"כ כורך מצה ומרור. עי' לח"מ למה לא כתב רבינו דאוכל פסח מצה ומרור בכרך אחד. ועי' פר"ח סי' תע"ה דיש מקום ליישב וע"ע בהג' מרדכי שהקשה דא"א לבלוע ומחלק שאוכל מרוסק מחזיק בית הבליעה א"כ בזמן הבית שהוא טרחא גדולה לא עשה כהלל ודוק:

הלכה י

ויש לו למזוג כוס ה'. עי' הרז"ה דר"ט א"ל ה' כוסות וקיי"ל כתנא דידן דאין כאן אלא ד' כוסות ועי' בר"ן:

הלכה יג

מי שאין לו מצה משומרת אלא כזית וכו'. אמרי' בגמ' חולין דף ז' גיטין דף י' מצת כותי מותרת ואדם יוצא בה י"ח והתוס' בגיטין שם מקשים הא לא חשו על לפ"ע וכו' וא"כ איך יוצאין בהן וכתבו שלא אכל מצה אחרת באותו הלילה ורש"א ורש"ל נתקשו בדבריהם אמאי לא קשיא להו איך יאכל ממצת כותי דלמא חמץ הוא עי' בדבריהם ובמס' קדושין ומוכח דלא כמהרש"ל. ובלימוד הישיבה אמרתי ליישב קושייתם ע"פ מה דגרסינן בירושלמי פ"ג דערלה הלכה א' לא יאכל חמץ לעשות את המאכל כאוכל ר"י אומר א"צ אם שרצים קלים חמץ חמור אינו דין ועיין חולין דף ק"כ וביבמות דף קי"ד ור"י ע"כ לא חשב לה פירכא זו וא"כ לפי מה דדרשינן לא יאכל לרבות את המאכיל כאוכל א"כ מלבד דין דלפ"ע וכו' יש כאן עוד איסור לאו מפורש מפשוטא דקרא דלא יאכל וא"כ גם אם כותים לא חיישי על לפ"ע אבל מ"מ בפשטא דקרא מודים ונזהרים הם להאכיל חמץ לאחרים ומש"ה לא קשיא להו להתוס' כ"א היכי יוצאים בהם י"ח בליל א' לחיובא דמצה וע"פ הירושלמי הנ"ל מיושב קושית התוס' פסחים דף כ"ג לחזקיה אליבא דריה"ג לכתוב רחמנא לא תאכל חמץ ולא ליבעי לך וכו' ודוק ואין מקומו פה להאריך ובפרט דקיי"ל דכותים בזה"ז כעכו"ם: